

Opcat-inspektion av Kriminalvården, häktet Helsingborg, den 8–9 september 2015

JO:s uttalanden i korthet: ChefsJO påminner om vikten av att information om rättigheter och skyldigheter, samt om regler och rutiner i häktet, är tydlig, att den lämnas på ett språk som den intagna förstår och att den kommer alla intagna till del. Härvid uppmanar hon särskilt häktet att säkerställa att alla intagna med restriktioner får information om samsittning.

Inspektionens genomförande

Den 8 – 9 september 2015 genomförde enhetschefen Gunilla Bergerén, tillsammans med föredragandena Elisabeth Sjöblom, Eva Fridén och Ellen Ringqvist (protokollförare) en förannämld inspektion av Kriminalvården, häktet Helsingborg. Fokus för inspektionen var intagna kvinnor.

Inspektionen inleddes med att verksamheten kort presenterades av kriminalvårdschefen Joachim Moberg, samt kriminalvårdsinspektörerna Jonas Walther, Anders Johansson, Christina Risberg, Paul Wallin, och Ing-Britt Gustavsson.

JO:s medarbetare samtalade därefter med elva intagna och flera medlemmar av personalen samt häktets läkare (specialist i psykiatri) och sjuksköterskor. Vissa handlingar avseende incidenter, personalinstruktioner och informationsmaterial riktat till intagna granskades, liksom patientjournaler. Även viss stickprovsgranskning i Kriminalvårdens administrativa system gjordes.¹ Inspektionen avslutades med en genomgång – med ovan nämnda personer – av de iakttagelser JO:s medarbetare gjort.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade

¹ Kriminalvårdens klientadministrativa system (KLAS) och Kriminalvårdens registervårdsystem (KVR)

personer, Opcat-verksamheten.² Denna har under 2015 ett tematiskt fokus på situationen för frihetsberövade kvinnor.

Opcat-inspektion 2012

Häktet inspekterades senast av JO inom ramen för Opcat-verksamheten i september 2012 (dnr 4850-2012). Det framkom då att det rådde oklarheter kring rutiner för läkarundersökning vid bältesläggning, varför chefsJO beslutade att utreda frågan inom ramen för ett särskilt upplagt initiativärende (dnr 1455-2013)³. Vidare uttalade hon att häktet bör sträva efter en rutin och lämplig bemanning för att skyddsvisitation ska kunna ske under värdiga former för alla intagna oavsett kön.

Uttalanden av chefsJO med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av chefsjustitieombudsmannen Elisabet Fura.

Häktets organisation

Storlek

Häktet Helsingborg tillhör Kriminalvårdens Region syd, verksamhetsområde Helsingborg (tillsammans med anstalten Helsingborg). Det har 120 platser fördelade på två våningsplan. Avdelningen för kvinnor har 20 platser, varav 10 för intagna med restriktioner (restriktionsdelen) och 10 för intagna som vistas i gemensamhet (gemensamhetsdelen), och den delar häktets våningsplan 4 med en avdelning för män med restriktioner.

Uppdrag

Häktet är ett s.k. normalhäkte, vilket innebär att det generellt har intagna i säkerhetsklass 3.

Häktet bedriver en särskild hälsosatsning som det är frivilligt för de intagna att delta i. För ändamålet finns en cykel som kan mäta olika värden, samt en våg, på avdelningen för kvinnor.

² Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention, Optional Protocol to the Convention against Torture. Länder som anslutit sig till Opcat har förbundit sig att inrätta ett så kallat nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet återfinns på www.jo.se

³ I beslutet framhölls att läkarundersökning i samband med bältesläggning är obligatorisk och att läkare ska tillkallas omedelbart när en intagen lagts i bälte. Av den anledningen kritiserades häktet för att i samband med bältesläggningen gjort bedömningen att det inte förelegat något ”akut behov” av läkarundersökning. Därtill kritiserades häktet för att inte ha vidtagit några ytterligare åtgärder för att exempelvis tillkalla jourläkare, efter att det framkommit att häktets läkare var upptagen.

Beläggning

Enligt statistik på Kriminalvårdens webbplats har häktet under januari till augusti 2015 haft en medelbeläggning på mellan 12 (januari) och 19 (april och juni) intagna kvinnor i häktet. Medelbeläggningen var under 2014 generellt lite högre med som högst 21 (mars och april), och lägst 13 (november) intagna kvinnor.⁴

Vid inspektionen fanns 14 intagna på avdelningen för kvinnor, varav 10 i restriktionsdelen och 4 i gemensamhetsdelen. Den äldsta intagna var 59 år och den yngsta var 29 år. En intagen hade vistats i restriktionsdelen sedan den 18 oktober 2014. Det fanns vid inspektionen inte någon intagen kvinna med barn, eller någon kvinna som var placerad i häktet med stöd av 10 kap. 20 § utlänningslagen (2005:716).

Av den beläggningslista som JO:s medarbetare fick ta del av framgick att två av de intagna hade verkställbara domar sedan en resp. två veckor före inspektionen. Personalen uppgav att det under sommaren hade varit tre till fyra veckors kö till Riksmottagningen, anstalten Hinseberg, vilket inneburit att intagna blivit kvar i häktet efter lagakraftvunnen dom.

Häktesledningen kunde inte ta fram någon tillförlitlig uppgift om genomsnittlig vistelsetid för intagna kvinnor i häktet.

Häktets avdelningar

På grund av låg beläggning under sommaren var en avdelning för män med restriktioner inte belagd. Enligt häktesledningen frigjorde det personal till övriga avdelningar, och gav bl.a. personalen möjlighet att genomföra övningar och ta ut extra ledigheter. Det finns en beredskap att belägga avdelningen så snart behov uppstår.

lakttagelser vid inspektionen

Den fysiska miljön på avdelningen för kvinnor

Avdelningen för kvinnor har två korridorer i en L-formation med restriktionsdelen i en korridor och gemensamhetsdelen i den andra. Intagna får inte passera en fiktiv linje utan att fråga personal. Skiljelinjen går vid gemensamhetsdelens kök.

Det finns samtalsrum och i gemensamhetsdelen finns en tvättstuga, ett tv-rum och sysselsättningsrum. I restriktionsdelen finns ett yoga-rum och ett gym med två motionsmaskiner och annan styrketräningsutrustning som alla avdelningens intagna får använda. Intagna med restriktioner har, enligt personalen, företräde att använda gymmet som även kan användas för samsittning.

⁴ Uppgifter från Kriminalvårdens statistikportal:

<http://statistik.kriminalvarden.se/SASPortal/main.do>

Synpunkter från de intagna

En intagen upplevde att det var kallt i bostadsrummet på natten.

Bemanning och kompetens

Häktet har 5 kriminalvårdsinspektörer och 116 kriminalvårdare varav 7 har avdelningen för kvinnor som sin huvudsakliga arbetsplats. Grundbemanningen på samtliga av häktets avdelningar är tre kriminalvårdare under dagtid. Därutöver finns 2 kriminalvårdare som arbetar med isolationsbrytande verksamhet på våningsplan 4, samt 1 personal vars uppgift är att bryta de intagnas isolation genom samtal (se nedan under Samsittning och andra isolationsbrytande åtgärder).⁵

Enligt häktesledningen är personalomsättningen låg. Endast en av de kriminalvårdare som tjänstgör på avdelningen för kvinnor har inte genomgått Kriminalvårdens femdagars basutbildning för personal som arbetar med intagna kvinnor.

Enligt en kriminalvårdare medför en grundbemanning med tre personal att personalens tid mest går åt till att ”slussa intagna till aktiviteter” varför det blir mindre tid över för arbete med isolationsbrytande åtgärder. Det finns en motsättning mellan kriminalvårdare som vill prioritera att vara effektiva med logistiska uppgifter och sådana som vill prioritera att samtala med de intagna.

Såväl kriminalvårdarna som hälso- och sjukvårdspersonalen uttryckte viss misstro mot den andra personalkategorin när det gällde engagemang i de intagna.

Ankomsten till häktet*Inskrivning*

Av häktets personainstruktion Inskrivning framgår bl.a. att intagna ska kroppsvisiteras och byta om till häkteskläder, samt att den inskrivningsansvarige ska göra en suicidriskbedömning.

Information till intagna

I häktets personainstruktion Introduktion av intagen anges att syftet med instruktionen är ”att den intagne fullt ut har informerats om sina skyldigheter under sin verkställighet”. Vidare framgår bl.a. att den som är ansvarig för introduktionen ska förvissa sig om att den intagne till fullo förstått informationen, och att tolk ska användas då sådant behov bedöms föreligga.

Enligt häktesledningen kan de intagna ta del av information genom en tv-informationskanal med information på svenska, engelska, arabiska och polska (nedan kallad informationsslingan), och de får även Kriminalvårdens informationsbroschyr som finns på flera språk.

⁵ Organisationsschema, häktet Helsingborg, samt Tjänstgöringsschema v. 37 på kvinnoavdelningen

Personalen uppgav att de intagna får en översiktlig information i samband med inskrivningen och att en mer detaljerad information om rättigheter, regler och rutiner, lämnas av kontaktpersonen eller någon annan kriminalvårdare vid ”ankomstsamtalet” dagen därpå. Det förekommer att personalen använder kroppsspråk eller använder sig av egna språkkunskaper i stället för att anlita teleföntolk.

Ankomstsamtal

JO:s medarbetare noterade att personalinstruktionerna Introduktion av intagen och Inskrivning inte anger att intagna har rätt att underrätta närstående om var han eller hon befinner sig (3 § häktesförordningen [2010:2011] och Allmänna råd till nämnda bestämmelse i KVFS 2011:2).

Placering

Ett av bostadsrummen i restriktionsdelen är större och anpassat för personer med fysisk funktionsnedsättning. Där placeras kvinnor med barn, liksom andra intagna som av olika skäl har behov av ett större rum. Det förekommer även att män med behov av större rum placeras där, liksom att kvinnor med barn placeras i ett motsvarande rum på en avdelning för män.

Synpunkter från de intagna

Tre intagna i restriktionsdelen uppgav att de inte hade fått någon information alls, eller ytterst lite information, vid inskrivningen. Två intagna i restriktionsdelen uppgav att de inte hade fått någon information om samsittning, medan två andra uppgav att de hade fått sådan information efter några månader i häktet. En intagen som fått informationen förstod inte vad den innebär. Flera intagna i gemensamtsdelen uppgav att de inte hade fått någon skriftlig information i samband med inskrivningen, och att de huvudsakligen fått information om regler och rutiner av de andra intagna och inte av personalen.

Två intagna uppgav att de inte förstod den information de fick vid inskrivningen eftersom det inte fanns någon tolk. Ingen av dessa behärskade heller något av språken på informationsslingan. En av dem hade inte förstått att hon har rätt till en timmes daglig utomhusvistelse. Den första tiden i häktet var hon därför utomhus endast 30 minuter dagligen.

Personalens bemötande

Synpunkter från de intagna

Flera intagna ansåg att personalens bemötande generellt är bra. Det framkom dock att intagna har svårt att veta vad som gäller när kriminalvårdarna ger olika svar och att några kriminalvårdare inte knackar innan de öppnar dörren till bostadsrummen.

De intagna berättade även att det förekommit att kriminalvårdare rivit hemställningar framför ögonen på dem, eller vägrat att ta emot dem. Det har t.ex. rört hemställningar om att få ringa en anhörig eller ta emot besök.

En intagen berättade att hon vid ett tillfälle flaggade på när hon hade migrän och kräktes. Personalen lovade komma, men kom aldrig.

Säkerhet och rutiner

Säkerhetsbedömningar och användning av fängsel

Av häktets personalinstruktion Fängsel framgår att användande av fängsel alltid ska prövas individuellt och att åtgärden ska vidtas endast om det finns anledning därtill. Vidare framgår att det finns fem säkerhetsnivåer för fängsel där 5 är den lägsta och 1 den högsta, samt vad som gäller för användning av fängsel i rättssal, vid sjukhusbevakning samt i transportbil.

Det vakthavande befälet gör en initial säkerhetsbedömning av de häktade och bedömningen revideras var tredje månad, eller vid behov, av den kriminalvårdare som har ett särskilt ansvar för säkerhetsbedömningar. Om en häktad varit misskötsam kan det medföra en ny revidering av säkerhetsbedömningen.

Tider

De intagna blir väcka kl. 7.30 – 7.45, och bostadsrummen i gemensamhetsdelen låses upp senast kl. 8.00. I samband med lunch är de intagna inlåsta mellan kl. 12.00 – 13.00, och kl. 17.00 sker inlåsning för natten. Önskemål om aktiviteter för dagen kan lämnas i samband med frukostutdelningen.

Mat

Maten lagas i häktesköket.

Kläder

Häktet tillhandahåller kläder, och det är tillåtet att ha ett ombyte kläder i bostadsrummet.

Transporter

Personalen uppgav att det pågår en omorganisation av Kriminalvårdens transportorganisation. Kriminalvårdens nationella transportenhet organiserar alla transporter mellan bl.a. häkten, anstalter och Migrationsverket. På sikt kan denna även organisera alla lokala transporter. Tills dess sker planerar häktets transportplanerare de lokala transporterna av häktets intagna, och det finns en instruktion för detta. Vid planeringen läggs särskild vikt vid säkerhet, transportpersonalens språkkunskaper, samt att det finns kvinnlig personal med vid transporter av häktade kvinnor.

Transportplaneraren gör, utifrån gjord säkerhetsbedömning, en bedömning av vilken fängselsnivå som ska gälla för transport av en intagen och upprättar en lokal resplan/färdhandling. Det finns inte något krav på att transportplanerarens bedömning ska sparas. Initialt gör han regelmässigt bedömningen att de intagna ska ha fängsel vid transport eftersom säkerhetsbedömningen sällan medger något annat. I den lokala resplanen anges fängselsnivå och om fängsel får lossas.

Om fängsel får lossas kan transportledaren lätta på fängslet t.ex. om en undersökning på en extern vårdinrättning kräver det, eller om det sker i en säkrad miljö. Enligt personalinstruktionen ska tidpunkten för när fängslet avlägsnades antecknas på färdhandlingen. Vid bedömning av individuella skäl vid bestämmande av fängselnivå förs samtal med personal på den avdelning där den intagna vistas. JO:s medarbetare förevisades handfängsel i plast/textil som används t.ex. när en intagen ska genomföra en magnetröntgen.

Det framkom att intagna regelmässigt får ha handfängsel vid undersökning och behandling av tandläkare eftersom de ”behöver inte händerna för att öppna munnen” och det ofta finns ”instrument” som kan tillgripas.

Synpunkter från de intagna

Synpunkter framfördes på att maten värms upp under lång tid innan den serveras, att mattiden ofta är kortare än 30 minuter, att portionerna är små, samt att det är för kort tid mellan måltiderna. De intagna önskade även mer varierad mat.

En intagen hade förstått häktesreglerna som att det inte var tillåtet att ha egna kläder i häktet. Hon ogillade att dela underkläder med de andra intagna. En annan intagen visste inte att det var möjligt att få ha egna kläder.

Majoriteten av de intagna uppgav att de hade haft midjefängsel under transporten till häktet, och flera intagna uppgav att det endast varit manlig personal med under deras transport till häktet, samt till domstol, extern sjukvårdsinrättning och tandläkare. Flera intagna uppgav att de hade fängsel under behandlingen hos tandläkaren, och att kriminalvårdare varit närvarande vid undersökning såväl där som vid extern sjukvårdsinrättning.

En intagen berättade att det inte kändes bra när hon vid ett tandläkarbesök fick sitta med fängsel i korridoren och vänta tillsammans med andra patienter. Vid ett läkarbesök fick hon dock vänta i ett separat utrymme och behövde inte stöta på andra patienter. Midjefängslet lossades eftersom det hindrade undersökningen.

Tvångsåtgärder

Kroppsvisitation, kroppsbesiktning och skyddsvisitation

I häktets personalinstruktion Visitation anges bl.a. att kroppsbesiktning eller kroppsvisitation normalt inte får utföras eller bevittnas av tjänsteman av motsatt kön, men att undantag får göras vid t.ex. skyddsvisitation.

Visitation av rum

Personalinstruktion Visitation omfattar även visitation av lokaler. Det framgår bl.a. att personalen utför såväl dagliga visitationer som grundliga visitationer av bostadsrum och allmänna utrymmen.

Placering i avskildhet

I häktets personalinstruktion Avskildhet OBS-placering/enrumsplacering anges bl.a. vem som är behörig att fatta beslut, samt vad som gäller för dokumentation, överklagande, tillsyn, läkarundersökning, promenad, telefon och besök.

Vid inspektionen var en intagen avskild i restriktionsdelen med stöd av 2 kap. 5 § 2 häkteslagen (2010:611). Enligt personalen omprövar de – samtliga kriminalvårdsinspektörer, säkerhetssamordnaren och det vakthavande befälet – sådana beslut varje måndag.

Vid inspektionen fanns det även en intagen som var placerad i restriktionsdelen för att hon fick behandling med metadon. Hon hade varit placerad där sedan hon kom till häktet den 9 maj i år, till en början enligt åklagarens beslut om restriktioner.

Bältesläggning

I häktets personalinstruktion Bältesläggning, daterad 13 april 2015, anges bl.a. vem som är behörig att fatta beslut, samt vad som gäller för dokumentation, omprövning, tillsyn, och tillvägagångssätt. Av instruktionen framgår att läkare ska tillkallas för att göra en undersökning av eventuella komplikationer med anledning av åtgärden, i vilken ordning namngivna läkare ska tillkallas, och att samtliga försök att tillkalla läkare ska dokumenteras.

Visitation av besökare

Personalinstruktionen Visitation omfattar även visitation av privatbesökare, liksom visitation av besökare med spädbarn och visitation av barn.

Tulltoa

Personalinstruktionen Visitation omfattar även användning av tulltoa. Häktesledningen uppgav att det sedan i somras finns en tulltoa på observationsavdelningen, och att den har använts vid två tillfällen.

Synpunkter från de intagna

Samtliga intagna uppgav att de bara blivit visiterade av kvinnlig personal.

En intagen uppgav att hon hade varit ”isolerad en dag för att hon ville ta livet av sig”. Hon fick ligga på en madrass på golvet och det fanns inte någon toalett i cellen. Hon mådde dåligt under isoleringen och kriminalvårdarna iakttog henne genom ett fönster. Det kom inte någon läkare till cellen.

Utomhusvistelse och motion

Förhållandena på rastgårdarna och promenadgårdarna var desamma som vid JO-inspektionen 2012. En kriminalvårdsinspektör uppgav att intagna kvinnor tidigare kunde ha yoga och cirkelträning i idrottshallen.

Synpunkter från de intagna

En intagen uppgav att hon inte gick ut på promenadgården eftersom hon tycker att den är så deprimerande. En intagen i restriktionsdelen ville bara vara på rastgården 30 minuter per dag för att den är så tråkig.

Enligt de intagna var det flera som använde gymmet och några som använde yogarummet. En intagen påtalade att det var dålig utrustning och ventilation i gymmet, vilket hämmar träningen.

Relationer mellan de intagna

Enligt häktesledningen kan personalen oftast fånga upp mobbing genom att jobba nära de intagna i gemensamhetsdelen. Vid förekomst av konflikter mellan intagna har det förekommit att de blivit avskilda och förhörda, men en kvinnlig intagen har aldrig blivit flyttad till en annan avdelning.

En kriminalvårdare uppgav att det förekommit att den som blivit mobbad blev avskild medan den som mobbat fick stanna kvar på avdelningen.

Häktesledningen hade inte någon kännedom om att det förekommit någon kärleksrelation mellan intagna.

Synpunkter från de intagna

De intagna som vistades i gemensamhet uppgav att det inte förekom någon mobbing.

Kontakt med omvärlden*Samsittning och andra isolationsbrytande åtgärder*

Häktesledningen uppgav att information om åklagarens bedömning av de intagnas behov av restriktioner är tillgängliga vid inskrivningen. En kriminalvårdare har ett särskilt uppdrag att arbeta med att ”para ihop” intagna med restriktioner för samsittning. Denne arbetar enligt ledningen aktivt med att uppmärksamma åklagare på omständigheter som kan medföra att deras ställningstaganden bör omprövas. Enligt en kriminalvårdare får de intagna information om samsittning en tid efter ”ankomstsamtalet”.

Häktet har ”uppsökare/motivatörer” vars uppgift är att söka upp intagna för samtal i syfte att bryta deras isolering, och att informera bl.a. om konsekvenser av alkohol- och drogmissbruk. På avdelningen för kvinnor finns det en drog- och alkoholterapeut. Denne söker upp alla intagna med restriktioner inom en vecka från inskrivningen, och han försöker träffa de som har det svårast varje dag. Uppsökaren har tystnadsplikt och arbetar klientorienterat. Han ansåg dock att han ”inte hinner med sitt jobb”.

Besök

Av den information som lämnas till de intagna framgår att besökare som inte är bosatta i Sverige måste uppvisa ett straffrihetsbevis utfärdat av hemlandets polismyndighet för att beslut besöksstillstånd ska kunna fattas. I

personalinstruktionerna Besök och Besökstillstånd anges dock att det kan beslutas om undantag om det inte är möjligt att få fram dokumentet.

Det finns ett särskilt rum för besök av barn. Enligt personalen behövs mer leksaker där.

Andlig vård och besöksgrupper

Enligt den information som lämnas till de intagna finns häktespastor på häktet 1,5–2 timmar på vardagar.

Telefoni

Av den information som lämnas till de intagna framgår att häktet har Kriminalvårdens särskilda system för kontrollerat telefonerande för intagna, INTIK, och att de intagna får köpa telefonkort.

Brev

Enligt häktesledningen får de intagna alltid breven med kuverten efter utförd granskning.

Synpunkter från de intagna

Flera intagna uppgav att de företrädesvis hade samsittning i samband med utomhusvistelse.

Samtliga intagna var väldigt nöjda med drog- och alkoholterapeuten.

Majoriteten av de intagna som hade haft besök ansåg att det hade fungerat bra. Flera av de intagna i restriktionsdelen hade haft bevakade besök. En av dem ansåg dock att 30 minuter var för kort tid.

En intagen uppgav att det dröjde två månader innan hon fick tillstånd att ringa till en anhörig i hemlandet. Hon ansåg att det var dyrt med telefonkort och att det borde finnas möjlighet att kommunicera via Skype. Vidare uppgav hon att hon fick ringa sin hemlandsambassad en gång per dag och att hon på grund av tidsskillnaden hade svårt att komma i kontakt med sin legala företrädare i hemlandet. En annan intagen hade behov av att ha kontakt med socialtjänsten eftersom hon oroade sig för sina tillhörigheter m.m. Hon tyckte det var jobbigt att hon inte fick stöd av kriminalvårdare med kontakten.

En intagen i restriktionsdelen uppgav att kriminalvårdarna öppnade hennes privata post inför henne i hennes rum.

Sysselsättning, aktiviteter och behandlingsprogram

Enligt personalen erbjuds manliga och kvinnliga intagna i princip samma sysselsättning. Två dagar i veckan bakar sysselsättarna med de intagna kvinnorna i gemensamhetsdelen. Vid inspektionstillfället monterade intagna sugrör på plastflaskor, och sydde resår på kalsonger. De intagna kan anmäla intresse för att få sköta tvätten, städningen, eller köket.

Enligt personalen är det brist på sysselsättning för de intagna, och det gäller framför allt de som vistas i restriktionsdelen eftersom det är svårt att hitta sysselsättning som kan utföras i bostadsrummen. En stor del av personalens tid för sysselsättning går därför till de som vistas i gemensamhetsdelen, medan fokus borde vara på intagna i restriktionsdelen.

Synpunkter från de intagna

Så gott som samtliga intagna i restriktionsdelen påtalade bristen på sysselsättning. En intagen i restriktionsdelen uppgav att hon vek kläder. En annan uppgav att hon städade korridoren och tomma bostadsrum.

Hälso- och sjukvård och tandvård

Hälso- och sjukvård

Häktet har fyra sjuksköterskor som arbetar vardagar kl. 8.00 – 16.24. En somatisk läkare arbetar två dagar i veckan och har mottagning på förmiddagarna dessa dagar. En psykiater arbetar fem timmar en dag i veckan. Häktet har även ett jourläkaravtal med Falck. Enligt häktesledningen anlitas de relativt ofta. Inställelsetiden enligt avtalet är fyra timmar.

Sjuksköterskorna uppgav att de träffar alla intagna och gör en initial hälsoundersökning, alternativt uppföljning (för de som blivit hälsoundersökta i annat häkte). De erbjuder generellt inte intagna gynekologisk undersökning eller mammografi. De samarbetar med en mödravårdscentral och en barnvårdscentral, men de har inte något ansvar för barn som vistas med en intagen i häktet. De blir inte involverade när en intagen blir bälteslagd, utan det är Falcks jourläkare som anlitas för läkarbedömning. Vidare uppgav de att Kriminalvården inte bedriver hälso-och sjukvård som motsvarar slutenvård. De underströk därför att intagna vars sjukdomstillstånd medför att de behöver ständig bevakning inte bör vårdas i häktet utan på en sjukvårdsinrättning.

Psykiatern uppgav att hon utfärdar ett par vårdintyg varje månad. Hon träffar alla intagna som är misstänkta för våld i nära relationer, samt alla intagna som begär att få träffa henne. Hon ansåg att det finns behov av psykolog i häktet.

När JO inspekterade häktet 2012 berättade sjuksköterskorna att de huvudsakligen bedrev hälso- och sjukvården i de intagnas bostadsrum. Personalen uppgav nu att råder en ny ordning som innebär att de intagna alltid träffar hälso- och sjukvårdspersonalen på sjukvårdsmottagningen. Besöket föregås av en hemställan (s.k. systerlapp) som läggs i en låst postlåda som endast sjuksköterskorna har nyckel till. Kuvert till systerlappar lämnas till de intagna om de begär det. Eftersom sjuksköterskorna inte besöker avdelningarna längre får kriminalvårdarna agera mellanhand när det uppstår språksvårigheter mellan hälso- och sjukvårdspersonalen och de intagna. Som ex. angav en kriminalvårdare att hemställningar skrivs på ett språk som sjuksköterskorna inte förstår – varpå de meddelar att de inte kan göra något – liksom att intagna inte förstår meddelanden från hälso- och

sjukvårdspersonalen som är skrivna på svenska. Det kan medföra att de intagna ber kriminalvårdarna om hjälp med att redogöra för sina hälsoproblem för att få vård.

Personalen påtalade att informationsöverföring mellan kriminalvårdarna och kriminalvårdsinspektörerna samt hälso- och sjukvårdspersonalen behöver förbättras för att säkerställa att de intagna får det stöd och den vård de behöver. Det pågår ett arbete med att förbättra detta.

Personalen berättade om två incidenter som nyligen hade inträffat på häktet. Det ena fallet rörde en man som hade transporterats till psykiatrisk akutmottagning, och som blev återsänd till häktet med mediciner. Han blev placerad i observationscell med ständig tillsyn. Efter att hans tillstånd försämrats blev han bälteslagd och injicerad med tvång av jourläkare utan att vårdintyg hade utfärdats. Det andra fallet rörde en man som efter ett allvarligt suicidförsök blev förd med ambulans till psykiatrisk akutmottagning, och som blev återsänd till häktet med en notering om bl.a. medicinering och att han behövde ständig tillsyn. JO:s medarbetare tog del av viss dokumentation rörande dessa händelser.

Läkemedelsassisterad behandling

Sjuksköterskorna uppgav att intagna kan få fortsätta redan inledd läkemedelsassisterad behandling när de kommer till häktet, men de får då inte vistas i gemensamhet.

Tandvård

Häktesledningen uppgav att Kriminalvården har en fast tid i veckan på tandvården i Helsingborg. Transportplaneraren gör en bedömning av den intagnas behov av tandvård och sköter kontakterna med tandvården. Normalt får alla intagna sin hemställan om tandläkarbesök beviljad, men transportplaneraren kontrollerar att de har tillräckliga medel för att betala för tandvården. De intagna får bekosta tandläkarbesöket och det förekommer att de inte längre vill åka dit när de får veta vad det kostar.

Läkemedelshantering

Av personalinstruktionen Överlämnande av läkemedel framgår bl.a. att vårdare ska kvittera ApoDos/dosett vid hämtning på sjukvårdsmottagningen, och att de ska överlämna aktuell ApoDos/dosett till den intagne som ska ta medicinen under uppsikt.

Sjuksköterskorna uppgav att de kontrollerar Apodos för nyintagna eller när Apodos är nyinsatt. Kriminalvårdarna hämtar Apodos och dosetter till avdelningarna och kvitterar dessa samt vid-behov-läkemedel. Efter att kriminalvårdarna hämtat läkemedlen är det de som ansvarar för att det inte saknas något när det ska lämnas till de intagna. Därför ska kriminalvårdarna räkna läkemedlen innan de kvitterar, men det gör de inte alltid. Enligt ansvarig kriminalvårdsinspektör förvaras läkemedlen i låsta medicinvagnar i ett kameraövervakat rum. Det var dock okänt vem eller vilka som har tillgång till nycklarna till varje avdelnings medicinvagnar.

Enligt personalen tillämpar häktet inte egenvård på så sätt att intagna kan ha läkemedel i egna skåp i bostadsrummen. Det var vid inspektionstillfället oklart om, och i så fall när, det ska införas.

Sjuksköterskorna uppgav att de inte har tillgång till häktets incidentrapporteringar som rör läkemedelshanteringen. Vidare uppgav de att intagna som har med sig namnmärkta läkemedel när de kommer till häktet får behålla dem till dess sjuksköterskorna har träffat dem.

JO:s medarbetare noterade att det fanns nio rapporterade incidenter hänförliga till läkemedelshantering under det senaste året före inspektionen. Fyra rapporter var föranledda av att det saknades medicin, och det rörde såväl Apodoser som tabletter i dosett. I två fall hade personalen lämnat ut medicin till fel person.

Synpunkter från de intagna

Flera intagna uppgav att det tog lång tid innan de fick träffa hälso- och sjukvårdspersonalen efter gjord hemställan. En intagen uppgav att det inte fanns kuvert till hemställan. Flertalet av de intagna hade inte blivit erbjudna mammografi eller gynekologisk undersökning.

En intagen som fick behandling med metadon berättade att det under de tre första månaderna hade varit problem med läkemedelshanteringen eftersom det då endast var det vakthavande befälet som fick ge henne metadonet.

En intagen i restriktionsdelen berättade att kriminalvårdarna håller Apodosen i hennes hand. Kvällsdosen får hon genom att hon håller ut sin hand genom luckan i bostadsdörren.

Barn i häktet

Häktesledningen uppgav att det inte finns någon skriftlig instruktion för intagna med barn i häktet.

Verkställighetsplanering

Enligt en kriminalvårdare är varje vårdare normalt kontaktperson till tre intagna och back-up för ytterligare tre. De kriminalvårdare som har något sidouppdrag kan få avlastning i sitt kontaktmannaskap. En av kriminalvårdarna uppgav att hon hade svårt att hinna med sina uppgifter som kontaktman.

Synpunkter från de intagna

Tre intagna i restriktionsdelen uppgav att de inte hade någon kontaktperson, respektive inte visste vem det var. Två av dessa hade vistats en längre tid i häktet. En annan intagen i restriktionsdelen berättade att hon hade fått en kontaktperson efter tre veckor.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser vid inspektionen, och häktesledningen kommenterade enligt följande.

Placering av kvinnor

Kvinnoavdelningen är en resurs för region Syd och det finns en regional platssamordning i regionen. Häktet kan ta emot kvinnor från alla regioner, t.ex. från Göteborg och Halmstad.

Statistik för samsittning

Häktet kommer sannolikt att i framtiden ta fram statistik som visar antalet samsittningar, men det kommer inte föras separat statistik för kvinnor utan i likhet med huvudkontoret endast för totalen antal samsittningar. Personalen registrerar alla förfrågningar som de gör till åklagare, men inte tider för samsittning.

Avskiljningar och isolering

Ett beslut om att placera en intagen som har restriktioner på observationsavdelningen med ständig tillsyn ska dokumenteras under Övriga ärenden i KVR.

Beslut om avskiljning ska omprövas ”med jämna mellanrum”. Sedan månadsskiftet juni/juli i år ska det göras en gång per vecka, varje måndag, för att det ska vara tydligt för de intagna. Alla chefer deltar vid omprövningar.

Utevistelse

Häktesledningen höll med om att rastgårdarna är trista och att de försökt måla en fondvägg. De har dock begränsade möjligheter att förbättra miljön på rastgårdarna eftersom det är Statens Fastighetsverk som äger fastigheten.

Transporter

Det är svårt att göra individuella bedömningar av behovet av fängsel. Transportbedömningarna sparas inte och kan därför inte ingå i den revidering av säkerhetsbedömningar som ska göras efter tre månader.

Suicidriskbedömningar

Suicidriskbedömningar sker vid inskrivningen men även efter omhäktningar och polisförhör. Om den intagne lämnar svar som indikerar risk för suicid förs de alltid till psykakuten.

Hälso- och sjukvård

Häktesledningen är medveten om behovet att överföra information mellan kriminalvårdare och sjuksystrarna. Tidigare besökte sjuksystrarna de intagna på bostadsrummet, nu undersöks alla i sjukvårdens lokaler och det är mer som en sjukvårdsmottagning. Det nya sättet att arbeta har skapat behov av nya rutiner och häktet arbetar i ett projekt för att stärka samverkan framöver.

Kuvert ska lämnas tillsammans med systerlapparna till de intagna.

Det är den regionala sjukvårdssamordnaren som håller i samverkan med t.ex. psykiatriska kliniker, och som har tecknat det regionala avtalet med Falck.

Kompletterande information från häktet efter inspektionen

Återkoppling om dokumentation av beslut om avskiljning

Häktesledningen har kommit in med följande information:

Ni hade också en fråga om ett beslut som rörde klient 15/288. Ni kunde inte hitta beslutet under övriga ärenden när ni var inne i systemet. Anledningen till att det inte finns något beslut under övriga ärenden är för att vi på häktet Helsingborg inte skriver avskildhetsbeslut på klienter som placeras i avskildhet, som redan är avskilda genom sina restriktioner. Har man ett ”nej” på gemensamhet från åklagaren, räknar häktet Helsingborg klienten som avskild från det övriga kollektivet och därför skrivs inga avskildhetsbeslut vid placering på tex vår observationsavdelning. Det som görs istället är att man skriver en daganteckning på klienten i KLAS och där anger man skälet till att klienten placeras på vår observationsavdelning. Vakthavande befäl för också en liggare där man för tid för placering, klientens intagningsnummer, anledning och vem som fattat beslutet. Samma sak när klienten tas ifrån vår observationsavdelning, då skriver man en daganteckning i KLAS och i liggaren.

Häktesledningen har även kommit in med följande information avseende en annan intagen som varit placerad i restriktionsdelen sedan den 8 juli 2015 på grund av att hon behandlades med metadon⁶:

Då det inte finns något formellt beslut att A. ska sitta avskild från övriga intagna skulle jag vilja förklara hur vi tänkt och varför det inte finns något formellt beslut i frågan.

A. är ordinerad att ta metadon, i flytande form, och detta gör att man som intagen kan uppfattas som påverkad av medintagna och därigenom sätta igång ett drogsug hos andra intagna om man vistas i gemensamhet. Risken för att andra medintagna skulle vilja få tag i metadonet är också stor om man vistas i gemensamhet och därför har Kriminalvården en policy att om man är ordinerad metadon skall man inte vistas i gemensamhet.

Häktet Helsingborg har inte skrivit något formellt beslut på A. då hon inte har vistats i gemensamhet och därmed inte är avskild från någon gemensamhetsavdelning. A. är däremot muntligen informerad om att hon pga metadonet inte kommer beredas möjlighet en att vistas i gemensamhet. Hon kommer trappas ner och ut på metadonet innan anstaltsplacering, om det blir aktuellt med fängelsestraff.

Vid protokollet

Ellen Ringqvist

Justerat den 21 oktober 2015

Gunilla Bergerén

⁶ Under drygt två månader hade den intagna varit placerad i restriktionsdelen enligt beslut från åklagaren. Vid avslutad huvudförhandling den 8 juli 2015 meddelade tingsrätten i Malmö att åklagaren inte längre hade tillstånd att meddela restriktioner.

Uttalanden av chefsJO med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av iakttagelserna som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Information om rättigheter, regler och rutiner

Med anledning av vad som framgår av protokollet vill jag påminna om vad jag tidigare uttalat om vikten av att häktet säkerställer att information om rättigheter och skyldigheter, samt om regler och rutiner i häktet kommer alla intagna till del. Det är inte tillfredsställande att intagna i häktet framfört att så inte skett, eller att informationen lämnats på ett språk som de inte till fullo förstår.

Flera intagna med restriktioner uppgav att de inte fått någon information om samsittning. Jag noterar också att flera intagna uppgett att de inte fått någon skriftlig information, samt att informationsslingan inte innehåller information om samsittning. Häktet måste säkerställa att information om samsittning kommer alla intagna till del. Slutligen vill jag understryka vikten av att informationen till de intagna är tydlig så att det inte råder någon oklarhet om vad som gäller t.ex. möjligheten att ha egna kläder.

Frågor som rör placering i avskildhet

Av protokollet framgår att häktet har en fast tid varje vecka för omprövningar av beslut enligt kap. 5 § 2 häkteslagen. En likartad ordning framkom vid JO:s inspektion av häktet Sollentuna (dnr 1420-2015).

Vidare framgår av protokollet att en intagen varit avskild under två månaders tid på grund av behandling med metadon (s. 8), samt att det råder oklarhet vad gäller beslut och dokumentation när en intagen som har restriktioner enligt beslut av åklagare blir placerad i observationscell.

Mot bakgrund av ovanstående beslutar jag att inom ramen för ett särskilt upplagt initiativärende utreda Kriminalvårdens rutiner för omprövningar av beslut om avskiljning, förfarandet vid placering i observationscell av en intagen som har restriktioner enligt beslut av åklagare, liksom frågan om placering i avskildhet på grund av behandling med metadon eller andra läkemedel som utgör narkotika (dnr 5969-2015).

Kriminalvårdens samverkan med extern hälso- och sjukvård

I protokollet finns antecknat uppgifter som gör att det finns skäl att tro att två intagna som varit i psykiskt dåligt skick inte fått god vård (s. 12). Uppgifterna som lämnats är anmärkningsvärda och grundar sig ytterst i bristande samverkan mellan Kriminalvården och externa vårdgivare, dvs. frågor som bäst lämpar sig för Inspektionen för vård och omsorg (IVO) att utreda. Med stöd av 18 § lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän översänder jag därför en kopia av detta protokoll till IVO för kännedom och vidare åtgärd.

För närvarande finner jag inte anledning att göra ytterligare uttalanden eller vidta några ytterligare åtgärder med anledning av inspektionen.

Elisabet Fura

2015-10-22